

Anton Laursens erindringer om Skødstrup.

Anton Laursens erindringer er renskrevet af hans søn, læge i Grenå Per Laursen (1891-1979). Erindringerne falder i to dele, idet Anton selv har skrevet den første del, mens sønnen Per i anden del refererer og supplerer faderens beretninger med sine egne ord.

Del 1.

Nogle erindringer fra et langt liv.

Jeg er født 10. februar 1847 i den gård i Vorre, der nu tilhører sognefoged Søren Simonsen¹.

Min fader hed Laurs Andersen og min mor Ane Elisabeth Laursdatter². Hun døde i barselseng efter min fødsel, og den dag, hun blev begravet, blev jeg døbt i Skjødstrup kirke og kom så til min moster og morbroder³ i Bondegården, Søren Simonsen og Ane Marie Laursdatter; sidstnævnte var søster til min moder, og her blev jeg opdraget som deres egen. De havde selv ingen børn. I 1853 døde min fader af tyfus, og da de fleste af børnene var umyndige, blev gården solgt ved auktion for 5.250 rd. Når man tager hensyn til, at der hørte godt 40 tdr. land til gården, udmærket jord og i god drift, var det en latterlig lille pris, men der fortælles, at mange var bange for at købe gården, da der var smitte i den, og dertil var pengekrisen og koleraen i København, så forstår man, at forretningslivet stagnerede.

Børnene i hjemmet - min ældste søster var allerede gift - kom så omkring til familien. Min søster Mette Kirstine og min broder Peter var allerede kommet til at tjene i Bondegården⁴ og blev så her, til de blev gift.

¹ Om denne gård står følgende i J.C.B. la Cours bog: Danske Gaarde, III samling 2. bind (1914-18):

Gården ligger ca 15 km fra Århus. Ejer: sognefoged Søren Simonsen, som overtog gården i juli 1899, er født på ejendommen 1. aug. 1874 og gift med Ane Madsine Knudsen, født i Vorre 28. juni 1877.

Matr.nr. 8a m.fl. af Vorre. Hartkorn 5 tdr. 6 skpr. 1 fdkr. 2½ alb. Ejendomsskyld 38.000 kr. Brandassurance for bygningerne 24.000 kr. Areal 45½ tdr. land, deraf ager 43, eng ½, mose 1, have og gårdsplads 1. Agermarken drives i en 9 marksdrift: havre, helbrak, vintersæd, byg, roer, havre og 3-års græs. Jordens bonitet er stærk ler-muld på lerunderlag. Der holdes 12 køer, 17 stk. ungvæg og kalve og 1 tyr af rød dansk race, 4 heste, 4 plage og føl. Sidste år solgtes ca. 50 fedesvin.

Gården har nuværende ejer fået overdraget af sin stedfar, N.P. Knudsen, der 1878 havde giftet sig med tidligere ejer Anders Simonsens enke. – Gården ligger østlig i Vorre by og er opført dels af grundmur og dels cementstøbning. Avlsbygningerne er opført efter brand 1915.

² Det er Ellen Thomasens tipoldeforældre.

³ Anton Laursen kalder konsekvent onkelen Søren Simonsen for morbror!

⁴ Om denne gård står følgende i J.C.B. la Cours bog: Danske Gaarde, III samling 2. bind (1914-18):

Gården ligger ca 15½ km fra Århus. Ejer: Anton Laursen, som overtog gården 24. okt. 1870, er født i Vorre 10. febr. 1847 og gift med Mette Villadsen, født i Egå 17. nov. 1860.

Fra min barndomstid kan jeg ikke huske ret meget. En ting har dog fæstnet sig i min erindring fra sommeren 1849, da jeg var knap 2½ år.

På en bakke i nabomarken var posteret en dansk dragon⁵ for at holde udkik med tyskerne, som var i Århus og Vejlbj, og min moster gik en dag op til nævnte dragon med middagsmad og havde vist mig ved hånden. Da dragonen havde spist, ville han have mig op at ride hos sig og rakte hånden ned efter mig. Jeg gav mig til at græde af frygt for, at han ville ride bort med mig, og jeg blev også fri. Siden, når jeg talte med min moster derom, kunne hun ikke huske noget derom, men jeg tror ganske bestemt, at det forholder sig rigtigt, det står ganske klart for mig, og gamle folk har også fortalt, at en afdeling tyskere overraskede nogle danske dragoner i Skjødstrup, og disse måtte flygte i stor hast, så en af dem fra præstegården søgte op mod kirkegården og herfra lod sin hest springe ned på den dybt under liggende vej. Ingen blev så vidt vides taget til fange, men forenede med general Ryes øvrige hær, som så gik om på Helgenæs og derfra udskibedes til Fredericia og deltog i slaget den 6. juli.

Skoletiden.

I maj 1853, altså lidt over 6 år, begyndte jeg at gå i skole. På grund af, at læreren i Skjødstrup var en ældre mand og ikke anset for at være nogen dygtig lærer, og måske også på grund af, at den daværende præst i Skjødstrup (Kjær) var en meget ubehagelig mand, som billedlig talt tugtede sine konfirmander med skorpioner, og da vor nabo i Hjortshøj sogn, Peder Nielsen, havde børn, som var jævnaldrende, kom jeg til at gå i Hjortshøj skole.

Det var en lang skolevej, for så vidt det kunne kaldes en vej, thi den første vejlængde førte over moser og kær, som i vintertiden var overfyldte med vand. Nogle store trinsten måtte vi så balancere på ved at hoppe fra sten til sten, og det var ikke sjældent, at vi hentede os en våd fod. Når det var værst, måtte P. Nielsen bære os over på sin ryg, og når jeg har hørt klage over for lang skolevej, har jeg mange gange henvist til den skolevej, jeg gik i 8 år, thi foruden at være dårlig, var den også lang, en god halv mil.

Dertil kom, at læreren holdt os længe, så det mange gange om vinteren var så mørkt inden vi kom af skolen, at forældrene måtte ud at lede efter os, der havde så langt at gå. Vi gik dog aldrig vild.

Matr. nr. 15 af Skødstrup. Hartkorn 4 tdr. 4 skpr. 2 fdkr. ¼ alb. Ejendomsskyld 30.000 kr. Brandassurance for bygningerne 17.400 kr. Areal 49 tdr. land, deraf ager 47, skov ¾, have og gårdsplads 1¼. Agermarken drives i en 10-marksdrift: havre, helbrak, hvede, roer, byg, blandsæd, roer, havre og 2-års græs. Jordens bonitet er væsentlig god lermuld på lerunderlag. Der holdes 15 køer, 14 stk. ungvæg og kalve og 1 tyr af jysk race, 4 heste og 3 plage. Sidste år solgtes ca 50 fedesvin.

Bondegård har nuværende ejer fået overdraget af Søren Simonsen, der var gift med hans moster, og som 1840 overtog den efter sin svigermor (Sara Jørgensdatter – JLØ anm.), hvis mand, Jens Rasmussen Grosen, 1823 havde købt af Peder Nielsen Bonde. (Navnet Bondegård stammer fra denne familie – JLØ anm.)

Gården ligger hyggeligt tæt NV for Skødstrup by, hvorfra den er udflyttet 1820. De velholdte bygninger er væsentligst opførte i bindingsværk med tage af strå.

⁵ Læs om dragonerne i notatet om Jacob Frandsen.

P. Nielsens sønner, som jeg fik til skolekammerater, var altså mine jævnaldrende. Marius Pedersen og jeg begyndte at gå i skole samme dag og gik også ud af skolen samme dag. Vi sad side om side i skolen de 8 år, så nær som et par måneder, som jeg siden skal berøre. Niels Pedersen var et par år ældre. De blev begge lærere, og vi var venner for livet. Marius døde som ung mand i Nørre Harridslev ved Hjørring. Niels Pedersen var sidst lærer i Fjeldsted ved Sindal, hvor han havde købt sig en villa. Han døde som pensioneret lærer i Sindal. Min kone og jeg besøgte ham i 1927. Han døde i 1928, 82 år gammel. - Det var en lille afstikker fra skoletiden, og jeg skal komme tilbage til den igen.

Lærer Andersen var anset for at være en ualmindelig dygtig lærer for den tid, og det var han vel også. Han forlangte meget af børnene, gav dem lange lektier for og forlangte dem lært. Den tids lærere brugte tampen meget, det gjorde han ikke, men han stod så ophøjet over børnene, så de så op til ham som en streng gud, man måtte passe på ikke at fortørne. Jeg kan ikke huske, at jeg nogensinde har set et smil på hans læber.

I min første skoletid brugtes Balles lærebog i ældste klasse. Jeg var $8\frac{3}{4}$ år, da jeg kom der og fik lektier sammen med dem, som var i konfirmationsalderen, og jeg husker, hvor det kneb for mig at lære Balles lærebog.

Så snart jeg var kommet hjem og havde fået noget mad, begyndte jeg at læse og læste uafbrudt til kl. 10 á 11, og så var jeg akkurat lige så klog, som da jeg begyndte. Så måtte min moster kalde på mig kl. 5 om morgenen, og så gik det noget bedre. Jeg fik i hvert fald så meget lært, at jeg var fri for at sidde efter. Remser ville han ikke have, vi skulle fortælle historie med vore egne ord. Det var naturligvis godt, men da han aldrig fortalte os noget, var det ikke let at holde remsen ude. Vi havde fået Tangs Danmarkshistorie. Da vi kom til stykket om Holger Danske, sagde læreren til os: "Det stykke springer vi over, thi det forstår I ikke, så skal jeg forklare det for jer en anden gang". Det løfte glemte han rimeligvis, og ingen af os havde mod til at minde ham om det. Hans religionsundervisning var tør og kedelig, jeg fik ikke noget ud af den, men iøvrigt var vi godt underviste. Det viste sig også, da jeg nogle år efter konfirmationen kom på Viby Højskole, at jeg i begyndelsen var forud for de andre i kundskaber.

Da jeg var 12 år gammel, blev jeg en dag i vinterhalvåret ved leg i et krat i nærheden af skolen slået i venstre øje af en kvist. Jeg tabte straks synet og fik store smerter, så jeg sad og græd hele eftermiddagen, men der var ikke tale om, at jeg turde spørge om lov til at gå hjem. Dagen efter kom jeg til læge og kom ikke i skole mere den vinter. Da jeg foråret derefter var med til eksamen, var jeg naturligvis efter de andre børn i forskellige fag, og det var også årsag til, at en dreng længere nede i klassen fik større karakterer end jeg og blev flyttet op på min plads. Det gjorde mig umådeligt ondt, så meget mere som Marius Pedersen og jeg havde siddet sammen, siden vi begyndte at gå i skole, og nu blev skilt ad. Heldigvis flyttede nævnte drengs forældre fra egnen hen på sommeren, og jeg fik min gamle plads igen. Jeg har anført dette udførligt for at begrunde, at man gør ærekære børn uret ved at flytte dem ned efter en uheldig eksamen.

Lærer Andersen interesserede sig meget for sang, og vinterhalvåret igennem havde vi hver dag en time med sang, undervisning i noder, og i skrivetimen måtte vi, der deltog i sang, undertiden skrive noder af. Den samlede skolesang havde naturligvis gavn af sangundervisningen, men for de enkelte børn havde det ingen betydning, og det gik ud over andre fag, som

derfor blev forsømt til skade for de børn, som havde sangens gave. De bedste sangere blev af læreren forlangt til at møde i kirken hver søndag året rundt, for at synge i koret under gudstjenesten.

I den tid jeg gik i skole, fik jeg straf en gang, det var vist i 9 á 10 års alderen. Læreren mente ikke, jeg gjorde mig umage nok med at skrive bogstaver. Om jeg fortjente det, ved jeg ikke. En anden gang var jeg tillige med min sidemand kaldt op til katederet for at skulle have ris i hånden. Da var jeg klar over, at det var uret. Jeg ved ikke, om læreren var ved at hælde til, samme anskuelse, thi da vi kom derhen, og eksekutionen skulle foregå, tøvede han lidt, derefter sagde han, at det gjorde ham ondt, at han skulle straffe os. Så bad min kammerat om forladelse, og vi blev fri, men jeg kunne ikke have bedt om forladelse, thi jeg kunne ikke indse, at vi havde forset os, og jeg havde taget mine stryg, skønt jeg var ulykkelig derover.

Som det vil ses af hvad jeg har fortalt, blev tiden godt benyttet på Hjortshøj skole, men det var ikke med glæde, børnene søgte den, og da jeg mange år efter som skolekommissionsmedlem overværede eksamen i Segalt skole, kunne jeg rigtigt skønne den uhyre forskel, der var mellem de to skoler. Lærer Sørensen i Segalt fortalte for børnene og underviste dem i frihed, og det var en fornøjelse at se, hvor børnenes ansigter strålede af glæde, når læreren henvendte sig til dem, og hvor de kunne fortælle historie.

Ungdomstiden.

Kårene for ungdommen i den tid, min ungdom faldt, var fattige. Der begyndte at vise sig trang til lidt videre udsyn end sognets grænser strakte sig til, men det var forbundet med store vanskeligheder at få den trang tilfredsstillet. Cyklerne var ikke kommet endnu, jernbanen heller ikke, ialfald ikke her på egnen. Bøger fandtes ikke i hjemmene og bogsamlinger kendtes ikke, så den mandlige ungdom om vinteren var henvist til at varme bænkene de lange aftener. Husfliden, som i ældre tider havde udfyldt vinteraftenerne, var gået af brug. Der fandtes for resten heller ikke litteratur, der egnede sig for ungdommen. Ingemanns romaner var ialfald ikke almindeligt bekendte, og den såkaldte skolelærerlitteratur af Anton Nielsen, Thyregod, Knud Skytte og hvad de alle hed, kom nylig frem de følgende år.

Ungdommens fornøjelser bestod i legestuerne, som holdtes på omgang i byens gårde. Ved sådan legestue konsumeredes en større kvantum brændevin. Ordningen af legestue var betroet en såkaldt gadebasse og to svende. Gadebassen blev taget af karlene på den måde, at fire á fem karle greb fat i den karl, der var udset til gadebasse, løftede ham op og slog hans hoved mod loftet, indtil han sagde ja til hvervet. De to svende måtte gadebassen selv vælge. Disse tre var så ungdommens råd i det følgende år. Funktionen trådte straks i kraft.

Når der så skulle gøres forberedelse til en legestue, gik de tre karle til den gårdmand i lavet, som stod for tur, og forlangte at få legestuen afholdt. Vidste man, at der var noget særligt i vejen: sygdom eller sorg i familien, gik man til en anden, men ellers fik man sjældent afslag. Når legestuen var bestemt, var det rådets pligt at få anskaffet det fornødne kvantum brændevin, i reglen et anker. Det var dog sjældent, der blev drukket så meget, men så blev der holdt opgør en aften efter, så gik der noget, og resten blev solgt til manden, hvor legestuen holdtes.

Ved legestuen blev serveret skåret smørrebrød, som blev budt om i salen, og senere hen på natten kaffe; det var begge dele på gårdmandens regning. Snapse blev skænket rundt i salen med mellemrum, og skønt der blev konsumeret ikke så lidt i løbet af natten, var det dog sjældent, at nogen blev beruset i den tid, jeg gik med. Vi var den gang flere gårdmandssønner, som holdt tonen nogenlunde god. Før den tid var der mange gange fulde folk til legestuerne, og da gik bestræbelserne også ud på at drikke hinanden fulde.

En pænere form for dans var de private baller. Her blev ikke nydt brændevin. En gang om natten drak man rompunch. Der kom ikke andre med, end der var tegnet forud, så man var herre over, hvem man ville have med.

En pligt, som påhvilede rådet, var at give hver af karlene et gadelam blandt pigerne. Dette skulle i hvert fald ske inden fastelavn, thi i fald det blev vedtaget at holde større fastelavnsløjer med ridning omkring i gårdene i byen og til større gårde i sognet, så var det hver piges pligt at pynte sit gadelam med trekantet hat, banderoler og striber i bukserne. Så samledes der penge ind til fastelavsgildet, som undertiden holdtes i to dage.

I påske eller pinse holdtes gadelamsgilde. Det skulle holdes i den gård, hvor dronningen, d.v.s. gadebassens gadelam var fra. Det holdtes somme tider i to dage. Det begyndte allerede om eftermiddagen, og så skulle karlene hente deres gadelam i disses hjem, hvor de blev bekvæmte, og så fulgtes parret til gildegården. Om sommeren samledes karlene og pigerne, særlig søndagsaftenerne, på gaden og legede. Undertiden skillingede karlene vel også sammen til brændevin. Bajersk øl fandtes ikke den gang. Jeg var aldrig med til gadesjov sommeraftenerne. Min morbror og moster kunne ikke lide det, heldigvis, men søndagene og sommeraftenerne var mange gange lange for mig. Cyklerne, dette ungdommens udmærkede befordringsmiddel, var, som før sagt, ikke opfundet endnu.

1867 eller 68 kom skytteforeningsbevægelsen hertil. Der var noget for ungdommen at samles om, og her blev oprettet en kreds af Århus Amts Skytteforening. Da der ikke var nogen af de ældre, der interesserede sig for sagen, blev jeg formand for kredsen og var det i mange år. Søndagene sommeren igennem holdt vi så skydeøvelse og hvert år sidst på sommeren var vi med til amtspræmieskydning, som holdtes forskellige steder, bl.a. på Himmelbjerget. Man fik noget af sin udlængsel tilfredsstillet. Hen på efteråret havde vi selv en privat præmieskydning, og kapskydninger havde vi undertiden med nabosognenes kredse.

November 1863 fik jeg lov at komme på højskole. Der var kun få højskoler den gang, og den eneste, som jeg kendte her på egnen, var Bjørnbaks Højskole i Viby, og der kom jeg altså. Så vidt jeg husker, var der noget over 20 elever på skolen den vinter. Det var inden højskolebevægelsen havde fået greb i befolkningen. Bjørnbak var en dygtig og livlig lærer i kundskabsfag, men åndsudvikling lagde han ikke vind på, han var så absolut modstander af den grundtvigske retning, ikke en af Grundtvigs salmer og sange måtte blive sunget. Vi havde ingen sangbog på skolen, og Bjørnbak betroede os engang, at det var fordi han ikke havde kunnet opdage en sangbog, hvor der ikke fandtes nogle af Grundtvigs sange. Omsider fandt han dog en sådan bog: Båg herreds sangbog, en lille sangbog på godt hundrede sange, den var kemisk ren for Grundtvigs sange.

Eleverne boede omkring i byen og fik kosten der. Mit ophold på skolen blev afbrudt i januar 1864 på grund af krigen, som udbrød først i februar. Min broder, som var bestyrer af Bonde-

gården for moster - min morbror var død i 1861 - blev indkaldt til militærtjeneste. Senere, fra januar 1866 til april, fik jeg højskoleopholdet forøget. Da var der så vidt jeg husker 36 elever.

1864 kom altså krigen. Det nationalliberale parti havde ved sin politik påført os den. Ved en mere mådeholden politik kunne vi måske have undgået den og beholdt den danske del af Slesvig, men det blev den gang tudet folk i ørene, at en dansker sagtens kunne tryne 3 tyskere, og så fik vi krigen. En af de første efterretninger, vi fik fra krigen, var Dannevirkes rømning. Efterretningen bragte berettiget sorg over hele landet, og skuffelsen bevirkede, at man begyndte at beskyldte overledelsen af hæren for forræderi. Pøbelen i København gjorde optøjer mod kongehuset. Tilbagetoget foregik under meget uheldige forhold, knagende frost og overisede veje, så hæren led meget, men det viste sig, at for at redde hæren var rømningen en nødvendighed.

Både Sønder- og Nørrejylland blev nu oversvømmet af tyskere og østrigere. Krigens udfald kender vi alle, Dybbøls fald 18. april og tyskernes overgang til Als. Fredsslutningen, hvor vi tabte hertugdømmerne, men de fjendtlige tropper måtte vi føde heroppe et halvt år. Den 30. april kom tyskerne her til Skjødstrup, det var Valborg aften. Man fortalte, at da blussene ovre på Mols begyndte om aftenen (molboerne havde den gang ikke fået indkvartering) vakte det forskrækkelse hos tyskerne. Den dag tyskerne første gang kom til Skjødstrup, var en gammel mand fra Skjødstrup kommet herop til Bondegården, Mikkelt Rytter hed han. Min moster spurgte ham så, om han vidste, om tyskerne var i Århus endnu. Der havde de nemlig været i lang tid. Ja, jeg ved såmænd så, sagde Mikkelt Rytter, de er i Skjødstrup. Byen var så fuld af tyskere, så den bugner. Moster gav sig til at græde, men med det samme havde vi dem i gården. Deres fritid benyttede de nemlig til at gå omkring og tigge æg. Moster kunne ikke forstå dem. Hun stod og bagte pandekager og bød dem en. Den ville de dog ikke have, før jeg havde smagt et stykke af den, en unødvendig forsigtighed, thi her ude på landet var der ingen, der tænkte på at forgive dem. Senere blev man jo klog på, at det var æg, de tiggede, og der kom mange i det ærinde, som oftest to eller tre med hinanden. I begyndelsen fik de to æg hver, men eftersom det begyndte at svinde i beholdningen, måtte de nøjes med et hver. Det var egentlig et sært syn at se den stolte preussiske hær gå omkring og tigge æg.

I begyndelsen, efter at tyskerne var kommet her, var de kun indkvarteret i byerne og de nærmest byerne liggende gårde. Her i Bondegården var vi derfor fri for indkvartering de første dage. Derimod havde vore naboer nærmere byen soldater. En af vore naboer, en familie, som man skyldte for ikke havde let ved at kende forskel på mit og dit, havde sagtens ondt af, at vi var fri for indkvartering, og sendte to af sine soldater herhen med en rekvisition på korn og fourage, den var skrevet med blyant på en lap papir og underskrevet Rasmussen - navnet på sognerådsformanden. Der forlangtes nogle bundter strå og nogle sække havre, jeg husker ikke hvor mange. Vi syntes lidt sært om den rekvisition, ikke mindst at sognerådsformanden havde søgt at fortyske enkelte ord, men vi vidste jo, at forholdene var unormale, så det gik nok ikke an at nægte ordren, og vi fik travlt med at skaffe sagerne til veje og lod en vogn køre hen til naboen med det. Efter at tyskerne var rejst, havde min broder nævnt seddel med til et møde, som var sammenkaldt at sognerådsformanden. Denne erklærede, at han ikke havde skrevet sedlen eller haft noget med rekvisitionen at gøre, og naboen, som blev kaldt til, nægtede også, men følte sig øjensynligt ilde berørt derved.

I maj måned blev der sluttet våbenstilstand, og fra den tid fik vi indkvartering over det hele. Det første hold, vi havde, var preussiske gardister. Af dem havde vi 7 mand i 6 uger. Det var

meget flinke folk, men de blev også godt behandlet, vel mere af frygt end kærlighed. En sen aften kom aldeles uventet en afdeling kavalleri. De var lidt gnavne, da de kom, men da de havde fået hestene anbragt og selv fået maverne fyldt, var der ingenting i vejen. Ellers havde vi indkvartering af forskellige våbenarter: et hold polakker havde vi i 4 uger, som vi ikke kunne forstå et ord af. Tyskerne lærte vi at forstå og kunne så nogenlunde tale med. En gang om sommeren kom et regiment her til Skjødstrup, som skulle have middagsmad og så fortsætte marchen om på Mols, men de havde fået lov af deres officerer til, at hvis de kunne skaffe befordringer, måtte de blive kørt dertil. Der blev en vældig jagt omkring i markerne efter heste. Alt hvad der lignede en hest blev taget, etårs og toårs plage, som aldrig havde haft en sele på, førte de til Skjødstrup fra de omliggende marker. Det var en søndag. Jeg var kørende i Hjel-mager mose efter tørv til en husmand i byen, og vi kom til byen lige til middag, da der spistes, så vi mærkede ikke uråd, men folk fortalte os, hvad der var foregået, og jeg spændte så hestene fra og red op i den gennem byen løbende bæk, for ikke at vække opsigt, og op gennem markerne. Da jeg kom forbi sognefogedens gård, kom han ud imod mig og bad mig om at låne den ene hest, da tyskerne ville tvinge ham til at køre til Mols, og den ene af hans heste var syg. Han fik så den ene hest, og med den anden hest red jeg over i et krat ved gården. Der skjulte jeg mig selv og hesten. Jeg kunne høre, hvor de rumsterede i gården. Vor indkvartering havde også været ude om sig, de havde fået samlet alle brandstrupperne sammen med befordringer her. Vi havde to heste, som stod i nærheden, hvoraf den ene var noget syg efter en lungebetændelse, den stod med hårsime i bringen og var så stiv i alle lemmer, at den kun kunne gå med stort besvær, men den var også hentet hjem og skulle spændes for vogn. Tyskerne havde lagt seletøj på den. Min bror gik så hen og tog seletøjet af den, men så kaldte de andre til, og straks kom to mand med opplantede bajonetter og truede min broder. Så måtte han lægge selen på igen og køre til byen. Da der var vogne nok foruden, blev han dog fri for at køre længere. Mens alt dette foregik, stod jeg i krattet med den anden hest, som jeg først kom frem med, da alle var kørt.

En af mændene fra Brandstrup drejede tyskerne en knap. Han havde som soldat i forrige krig ligget i Angel og flere steder i det tyske, så han kunne tale med dem. Desuden havde han taget en pægleflaske med rom i lommen, og den lod han underofficererne lugte til. Da han så kom til Skjødstrup, sørgede han for at komme til at holde lige foran en smal gyde. Der rokkede han så op tid efter anden, til han kom ud af syne, og da vogntoget var kørt, kørte han hjem.

En stor plage ved tyskernes besættelse af Jylland var de mange kørsler, de forlangte. En jævn stor bondegård måtte almindeligvis stille med et køretøj på vognparken i Randers hver 14. dag og holde der i 3 dage. Kom de så ikke ud at køre andetsteds hen, kunne de køre hjem igen, men i de fleste tilfælde fik de en længere tur. I forsommeren blev de benyttet til at køre både til Limfjorden og til Kolding, hvorfra de så af andre blev befordret til Alssund. Et køretøj fra Skjødstrup blev således fra vognparken i Randers beordret til at køre til Ålborg. Her fik han så en båd på vognen, som skulle til Kolding. Han var borte i 10 á 12 dage, ingen vidste, hvor han eller befordringen var. Hestene forvandt aldrig den tur, men heri var karlen heller ikke uden skyld, idet han kørte den 16 mil lange vej fra Kolding til Skjødstrup uden at bede.

Naturligvis var det en dyr spøg at føde den tyske hær hernede i Jylland i over ½ år, men bønderne var velstillede den gang. Det var lige efter merglingen. Jorden havde i flere år givet gode afgrøder, så de stærkt forøgede afgifter mærkedes ikke så meget.

Spørger man nu, om den almindelige befolkning fattede betydningen af den for vort fædreland ulykkelige krig, så må jeg sige, jeg tror ikke ånden fra 48 manglede. Det nationalliberale parti, som havde påført os krigen, stod uden bund i befolkningen. Da vi efter fredsslutningen måtte afstå Sønderjylland, følte det først for alvor, at vi havde lidt overlast.

Livet i hjemmene.

Husbond og madmor, børn og tjenestefolk boede sammen som en familie, og i gode hjem var der længe imellem, at der skiftedes tjenestefolk. Arbejdstiden var om sommeren fra solens opgang til dens nedgang, og da man ikke havde maskiner til at udføre det grovere arbejde, var det meget hårdere arbejde at udføre end nu om stunder. Man høstede kornet med le, og pigerne bandt det i neg. Når man så havde høstet fra duggen gik af om formiddagen - hvis der overhovedet var dug på - og til solen gik ned, skulle pigerne hjem at malke, og karlen og høstmanden skulle slæbe det høstede korn sammen og sætte det i hobe. Det var strengt arbejde og værst for kvinderne, thi mændene fik dog en middagssøvn på 1 til 1½ time, medens kvinderne malkede. På gårde, hvor manden var rask og rørig, satte han selv kornet i hob, det lettede arbejdet for folkene. Vinteren gav derimod ikke så meget arbejde. Efterårsarbejdet - inden roedyrkningen kom rigtig i gang - bestod af pløjning, og den fik næsten altid ende til november, og så var der kun kreaturernes røgt og tærskning at udføre om vinteren. Kvæget tog husbonden sig for det meste af, og i en almindelig bondegård havde man næsten altid en fast tærsker, som begyndte at tærske, når høsten var endt, og holdtes der så kun en karl, havde han hestene at passe. Snekastning, om sådant indtraf, og lidt tærskning. Hakkelse til hestene skulle skæres med håndkraft, der var enkelte, der havde anskaffet hakkelsesmaskine, men ellers skar man hakkelsen på en skærekiste. Kvinderne skulle karte uld og spinde både uld, hør og blår, men der var dengang heller ikke så meget at gøre med maden efter måltiderne. Man spiste af et fad både morgen, middag og aften. Spiste man grød, kom et stort lerfad på bordet, fyldt med grød med et stort smørhul i midten, og så brød man hul i grøden fra hver sin kant. Morgenmåltidet bestod af mælkebrød eller øllebrød. Til sidstnævnte spistes store humpler ost. Til middag spiste man grød, vælling, pandekager eller grønkål. Slagtede man en kalv eller en høne, vankede der suppe med melboller. Til kål og suppe fik man kødet bagefter, ellers fik man ingen eftermad. Ville man have mere end formaden, kunne man få en fedtemad. Om aftenen fik man for det meste levninger fra middagsmåltidet, mælkegrød, vælling eller kål. Enkelte steder, siges der, blev der om mandagen kogt kål til middag for hele ugen, så kunne kvinderne have mere tid ved spinderokken. I det hele taget var kosten kraftig og god, men næppe så velsmagende som nu om stunder. Der brugtes kun sukker til kaffe og the. Somme steder fik man aldrig kaffe. Om sommeren fik man mellemmad både formiddag og eftermiddag, og hjemmebrygget øl stod til rådighed hver tid på dagen. Om vinteren fik man ingen formiddagsmellemmad, og somme steder fik man i stedet for eftermiddagsmellemmad kvældsnadver, inden man gik i seng. Den bestod for det meste af en fedtemad. Om sommeren fik de voksne mandfolk snaps til deres mad.

Klædedragten bestod, det første jeg kan huske, af hjemmelavet vadmél, og folkelønnen bestod dels af en pengeløn og dels af vadmél og lærred. Til en karl var 100 kr. og 6 alen vadmél og 6 alen lærred almindelig løn. Før den tid, jeg kan huske, var det almindeligt, at en karl havde et får på foder og græs, og en pige fik et fjerdingkar hørfrø sået, men så var pengelønnen mindre.

Kvinderne gik ikke til daglig med bart hoved, men havde en sirtses hue med bånd til at binde under hagen. Gamle koner, kan jeg huske, gik med stort, blåternet hovedklæde, snøret om hovedet, som man nu om stunder ser på amagerbilleder. Nationaldragter har jeg aldrig set her på egnen. Derimod fandtes de i Randerseggen (øst for Randers) sidst i 60'erne og måske længere. Børnenes dragter var omtrent som de voksnes. Drengene gik i figurfrakker, inden de blev konfirmerede. Jeg gik dog i trøje indtil min konfirmation, men til den fik jeg figurfrakke. Klædedragten forandrede sig dog hurtigt i min opvækst. Tid efter anden gik man, ialfald her på egnen, over til de finere fabriksvarer. Man begyndte så småt med en klædevest, senere bukser for så til sidst at ende med hele dragten, og snittet blev også tid efter anden bedre.

Postgang og aviser.

Postgangen på landet - hvor den ikke helt manglede - var meget mangelfuld.

I Skjødstrup blev der i min barndom oprettet et brevsamlingssted, hvor den kørende post til Grenå og Ebeltoft så aflagde aviser og breve, men det blev så enhvers sag at afhente dem der. Siden blev der lejet et privat postbud til at bringe sagerne om. De, som ikke var med i den ordning, fik så deres breve aflagt hos den købmand i Århus, hvor de kørte i gård, og så fik de brevene, når de tilfældigt kom til Århus. Jeg kan huske, at vi så langt hen som i 1864 fik vore breve aflagt hos købmand Hjelm, Studsgade i Århus. Men der skreves heller ikke så mange breve dengang. Det var blot, hvis man havde pårørende, som var soldater eller lignende.

Det var så vidt jeg husker i 1857 eller 58, at vi første gang fik aviser i Bondegården. Jeg kan huske, at min morbror kom fra byen en dag og sagde: Nu skal Peter og Anton til at læse aviser. Det var ordnet på den måde, at mølleren, Jens Udsen, fik avisen først, så hentede Søren Poulsen den næste dag hos mølleren, og vor nabo, Rasmus Nielsen, hentede den tredje dag hos Søren Poulsen. Vi hentede den altså fjerde dag hos R. Nielsen. Enhver havde ret til at beholde avisen en dag, men når den kom til den sidste i rækken, kunne den næppe med rette kaldes et nyhedsblad. Det var Århus Stiftstidende. Der udgik ikke andre blade fra Århus. Det var min bestilling at hente avisen, og jeg kan huske, at når vejret var til det, læste jeg hele bladet på hjemvejen. Det var ikke af så stort omfang dengang. det varede dog ikke ret længe, at vi blev ved med at være fire om bladet. En tid havde R. Nielsen og vi det i fællesskab, indtil vi kom i tanker om at ville have det først, men så kom naboen på den anden side, Jørgen Didriksen, til, og fra ham gik det op i Hesselballe hede, indtil postvæsenet blev ordnet således, at der blev omdeling til alle på landet.

1868 kom Århus Amtstidende til at udgå. Den kom i Stiftstidendes sted. Jeg kan ikke huske når, men det var ikke ret længe efter, at Amtstidende var begyndt at udgå, og den holdt vi så i flere år. Den var venstreblad, og det var ved at gå op for mange, at revisionen af junigrundloven i 1866 var til skade for det menige folk. I det hele taget begyndte der at blive mere forståelse af politik. Århus Amtstidende var oprettet på aktier. Ved landstingsvalget i Randers i 1866 blev det vedtaget at få det oprettet, og Bjørnbak, Viby, som var virksom ved dets start, fik hovedindflydelsen på bladet. Dets første redaktør var en teologisk kandidat, Sofus von Haven, senere overtog Bjørnbak selv redaktionen. Han havde inden Amtstidende begyndte at udkomme, polimiseret i Århus Stiftstidende mod konsul Mørk, som senere blev redaktør på bladet, og flere af Højres spidser i Århus. De havde ikke taget lemfældigt på hinanden, og til

sidst kunne Bjørnbak ikke få noget optaget i Stiftstidende, men nu fik han altså sit eget blad. Bjørnbak var god venstremand, men han var ensidig og materialistisk anlagt.

Efter hans død overtog hans ældste søn, Alfred, redaktionen, og hans indflydelse på bladet var ret uheldig. Dette bevirkede, at holderne af grundtvigsk retning forlod bladet og stiftede Århus Folkeblad. Senere, da dette blad blev radikalt, gik en stor del af dets holdere over til Amtstidende igen, men da var det også blevet et anset blad. Der var redaktører som Vilhelm Lassen, Viggo Bjørnbak, Neergaard og K. Hansen. Senere købte Amtstidende Folkebladet.

I den politisk bevægede tid, provisorietiden, gik der politik i al slags ting: i sogneråd, i landboforeningen og i alt, hvad vi af offentlige sager havde med at gøre. Landboforeningen ved Kaløvig holdt jubilæumsfest i 1885. Bestyrelsen, der bestod af højremænd med baron Rosenkrantz, Balskov, som formand og inspektør Olsen, Kalø, og gårdejer Ostenborg, Vorre, henholdsvis næstformand og sekretær, gav ved den lejlighed hinanden håndslag på, at hvis Venstre satte en mand ind i bestyrelsen, så gik de alle sammen. Det kom Venstre for øre og blev betragtet som hånsord, og allerede om efteråret forsøgte Venstre at sætte ny mænd ind i bestyrelsen, men den gang reddede Højre situationen ved at få nogle skræddere og skomagere fra Ebeltoft til at melde sig ind i foreningen. De kom kørende i en stor charabanc til Rønde generalforsamlingsdagen og forlangte sig optaget i foreningen og stemte sammen med Højre på den gamle bestyrelse. Men så sagde vi i Venstre: Nå, er det blot nye medlemmer, der mangler, så skal vi nok om et år møde med så mange, at vi kan sætte en ny bestyrelse ind.

I løbet af næste år blev der så agiteret for nye medlemmer, og næsten alle Venstremænd, man henvendte sig til, var villige til at melde sig ind i foreningen. Og så oprandt den oktoberdag i 1886, da landboforeningen igen holdt generalforsamling i Rønde. Man så det straks ved den tid, generalforsamlingen skulle begynde, at der var noget på færde, thi den ene med folk læsede vogn efter den anden kom op ad Rønde gade.

Hingstforsikringsforeningen "Danmark" holdt taksation af hingste i Rønde samme dag, og vi var nogle, som stod og så på mønstringen. Jeg var tilfældigt kommet i snak med en af taksationsmændene, en proprietær Petersen fra Koldingegnen, og han sagde så til mig: Hvad er der i vejen i Rønde i dag? Jeg synes, der kommer så mange folk i byen. Ja, siger jeg, der skal være generalforsamling i landboforeningen. Nå, sagde han, skal Højre måske hældes ud? Ja, det er da meningen. Så vil jeg ønske jer lykke og held. Det besøgede vi i Kolding i fjor.

Generalforsamlingen begyndte så. Baronens bød forsamlingen velkommen. Derefter blev der fra Venstres side bemærket, at der var en del, som ønskede sig optaget som medlemmer. Ja, sagde baronen, det kan så godt lade sig gøre, når generalforsamlingen er endt. Fra Venstres side blev gjort gældende, at det altid havde været brugt at optage nye medlemmer inden en generalforsamlings begyndelse, og derefter havde de deltaget i afstemningen, og så sent som i fjor var den fremgangsmåde brugt, men det ville bestyrelsen ikke høre tale om, de var enige om, at det ikke kunne lade sig gøre. Det vakte lidt forvirring i Venstre, for nu stod vi uden kandidat til formandsposten. J. Chr. Rasmussen, Lemmer, var udset til formand, men han skulle først optages som medlem af foreningen, nu kunne vi altså ikke stemme på ham. Vi stod nogle venstremænd i den ene side af salen, og vi var enige om at stemme på Pedersen Nyskov til formand. I det samme kom han over til os fra den anden side af salen og siger: Nu stemmer vi på Niels Rasmussen, Kankbølle. Nej, sagde vi, vi stemmer på dig, det er vi enige om her. Ja, det er jeg rigtig nok ked af, sagde Pedersen Nyskov, nu har jeg gået den række

igennem fra den anden side af salen og hvisket til hver enkelt: Vi stemmer på Niels Rasmussen, Kankbølle. Nu er jeg ked af at gå tilbage igen og sige, at de skal stemme på mig. Det behøves heller ikke, sagde N. Rasmussen, det skal jeg nok besørge, og han gik så rækken igennem en gang til.

Så begyndte afstemningen, først ved håndsoprækning, som der ikke kunne blive helt enighed om. Højre sagde, at de havde mange flere stemmer end Venstre. Det protesterede Venstre imod og forlangte skriftlig afstemning. Højre forsøgte en gang til med håndsoprækning, men med samme resultat, og så måtte bestyrelsen gå ind på skriftlig afstemning. Ved optællingen af stemmerne viste det sig, at Pedersen Nyskov havde fået 77 stemmer, Simon Andersen, Indrupgård og Bomholdt, Lystrup, 79 stemmer. Baron Rosenkrantz havde 76 stemmer og Olsen og Osteborg hver 74. Ved den forvirring der blev ved, at Venstre måtte skifte kandidat til formandsposten, var der dog ikke gået en stemme galt. 2 højremænd havde stemt på Venstres næstformand og sekretær, hvorfor de fik 2 stemmer mere end Pedersen Nyskov.

Udfaldet af valget vakte selvfølgelig glæde hos Venstre. Højre derimod tabte hovedet. Baronen råbte til Osteborg: Vil De melde mig ud af foreningen. Og Osteborg smed forhandlingsprotokollen over til Bomholdt: Der har De ... (en stor ed) hele skidtet. Bomholdt svarede: Nej til 1. januar vil jeg tage imod den, ikke før. Vi er ikke mere forhoppede på at tage fat, end at vi kan vente til vort mandat træder i kraft. Osteborg svarede med nogle eder, men han tog protokollen tilbage.

Nu meldte alle højremændene sig ud af foreningen, og det var deres tro, at så gik den i stykker. Det gik dog modsat deres forventning. Det viste sig, at der først kom trivsel i foreningen efter at Venstre havde overtaget styret. Medlemstallet fordobledes det første år, fra mellem 2-300 til om ved 600 og gik senere op til over 1.000. Højre søgte så at danne en ny forening med tilslutning fra Mols og Ebeltoft, men den varede kun et par år, så døde den.

Lidt om præster.

Pastor Kjer er den første præst, jeg kan huske her i sognet. Hvordan han var som prædikant, har jeg ikke kunnet få noget at vide om, men han var ikke uden evner, derpå tydede ialfald hans virksomhed uden for kirkelige sager. Med det at holde en god prædiken har rimeligvis ikke ligget for ham. Der fortælles, at han var en knag til at prakke folk, der ellers var forsørgelsesberettigede her, over i andre kommuner. Han var vel mere jurist end præst. Præsten var dengang selvforskreven fattigforstander. Iøvrigt var han ilde lidt af alle. Der fortælles, at læreren gav børnene fri for tidligt for at få længere tid til at besøge sin kæreste. Om mistanken var med rette eller urette, ved jeg ikke, men præsten gjorde sig den regel at inspicere skolen jævnligt ved den tid, børnene skulle gives fri. Det holdt læreren ikke af, og en dag, han så præsten på vej til skolen, gav han børnene fri og pålagde dem at gå hver til sit uden at opholde sig på vejen. Da præsten så kom ind i skolen, gik læreren hen og låsede døren og stak nøglen i lommen, og så lod han sin stok danse på præstens rygstykker. Naboen til skolen kunne høre, at præsten skreg, men han mente, at præsten havde godt af en dragt prygl, og han foretog sig ingenting. Der fortælles, at præsten ikke siden inspicerede i Segalt skole.



Skødstrup kirke

Han var konfirmandernes skræk. Der fortælles, at han en gang straffede et par konfirmander ved at sætte dem ned i begravelsen under kirken - og glemte at lukke dem ud om aftenen, så de blev der natten over. Rigtigt er det, at han pryglede konfirmanderne, og for at håne dem mere, når han idømte dem straf, pålagde han dem at møde med en stok næste gang, de skulle til præsten. Den skulle så bruges til at fuldføre eksekutionen. Til et hold konfirmander fortalte han, at han hellere ville ned i fattighuset og høre på, at Hjordkønen og Gammel-Bertel skændtes, end han ville på teatret og se komedie. Gamle Bertel arbejdede undertiden i præstens have, og præsten ville altid drille ham, men han gav præsten rådt for usødet. Mens Bertel arbejdede, stillede præsten sig op og så uafbrudt på ham, og han reagerede omgående: "Hua kige han o?" Præsten svarede med sit allersødeste smil: "Jeg ser efter Dem Bertel." "Hua kige han så o - a ska ... (en drøj ed) nok pas, hua a ska."

Pastor Kjer forflyttedes herfra ned på Vejleegnen.

Bagefter kom pastor Lind, et gammelt, skikkeligt skind, som ikke gjorde en kat fortræd, men også grumme dårlig prædikant. Han havde som ung skrevet sine prædikener op til hver helligdag i året, og dem læste han så op på prædikestolen. Når han kom til enden af kirkeåret, vendte han bøtten og begyndte forfra igen. Men prædikenerne var nu benyttet i mange år, og blækket var bleget, så han havde ondt ved at se, hvad der stod, og derfor blev der en hoppende bevægelse på prædikestolen, når han skulle bøje sig dybt ned for at læse den utydelige skrift. Menigheden måtte nemlig ikke vide, at han læste prædikenerne op. Kirkegangen var naturligvis sparsom, og den største glæde var det vist for præsten, når der kun kom nogle enkelte, og han så kunne komme til at underhandle med dem, om det var nogen nytte til at holde gudstjeneste. I de fleste tilfælde blev han fri. Hans eneste interesse var at samle penge. Han var gerig. En mand fra Segalt kom engang ind til ham for at betale for en ligprædiken. Han talte 8 rd op af pungen, men præsten så, at der var endnu en rigsdaler i pungen og gav så mandens arm et skub, så daleren fløj ud af pungen, og præsten samlede den til sig. Manden gjorde ingen protest, så præsten beholdt daleren.

Efter Lind kom provst Bülow, en dygtig mand, nærmest indremissionsmand, men venlig stemt over for grundtvigsk retning. Han vakte religiøst liv i sognet, men blev der kun i tre år,

så kaldtes han til Hjortshøj - Egå. Indtil sidst i 60'erne var Elsted i Århus amt anneks til Skjødstrup.

Efter provst Bülow kom pastor Jacobsen. Han var en dårlig makker i hele sin måde at være på. Hans prædikener var talemåder. Over for bedrestillede i sognet gjorde han sig behagelig, men over for småfolk kunne han være meget ubehagelig. Var der så en, der havde så meget ben i næsen, at han ville tåle præstens grovheder, kunne han falde ned som et lam. Han havde det med at fortælle folk hemmeligheder: Det er kun til Dem sagt. Der var vel også nogle, som i begyndelsen følte sig smigret, men det varede ikke længe, før folk opdagede, at præstens hemmeligheder var offentlige. Det blev så et almindeligt samtaleemne, når folk kom sammen: Har Præsten fortalt en hemmelighed.

Ved enkelte lejligheder var han lige ved at vække skandale i kirken. En gang lærer Sørensen i Segalt havde forfald, skulle hjælpelæreren i Skjødstrup, lærer Nielsen, forrette kirkesangertjenesten for ham. Efter altergangen skulle Nielsen altså hjælpe præsten af messehaglen og hvad dertil hører. Da det var uvant for Nielsen, greb han fejl, første gang han skulle knappe op, og så blev præsten hidsig og fægtede med armene, og under messehaglen, som han havde arbejdet op over hovedet, stod han og sagde noget. Man lo over hele kirken. Bagefter fik man at vide, hvad han havde sagt under messehaglen. Det var: Åby er besat. - Lærer Nielsen søgte nemlig lærerembedet i Åby, og under den omtalte situation ville præsten sige Nielsen en ubehagelighed.

Ved en barnedåb gjorde han også skandale. En pige, som opholdt sig på fattiggården, havde et uægte barn, som skulle døbes. Fattigudvalgets 3 medlemmer skulle være faddere, og de var mødt i kirken, men da dåben skulle foregå, var barnet ikke kommet til stede. Da fadderne så efter dåben gik op og ofrede på alteret, sagde præsten til sognefogeden: Vil De hilse Deres bestyrer, at han for eftertiden må være mere efterrettelig. Sognefogeden blev hidsig, men fattede sig med det samme og sagde blot: Hvad kommer det mig ved? Men da de to andre kom ned i kirkestolen og sognefogeden ikke var med, sluttede de straks, at der havde været noget på færde mellem ham og præsten. Man fortalte så bagefter, hvad der var passeret og føjede til: Han skal ikke komme til at dø i synden, han skal få brev fra mig i eftermiddag. Det fik han også, og præsten måtte bagefter bede om undskyldning. Til en konfirmand sagde han en gang: Skal jeg spørge biskoppen, om jeg må konfirmere en djævel i Skjødstrup kirke?

Da præstens private forhold mere og mere blev udsat for berettiget kritik, fik han af autoriteterne påbud om at søge sin afsked, og den fik han i 1883.

Efter pastor Jacobsens afsked blev der forsøgt at få en præst af grundtvigsk retning. Pastor Køster i Mygind blev anmodet om at søge embedet, men ville ikke. Så blev der søgt for pastor Hauch, Agri, men kulturminister Scavenius havde lovet pastor Brix, Hammelev, embedet, og så var der ikke noget at gøre. Pastor Hauch var vel ikke grundtvigianer, men en forstående over for retningen.

Der er nu en lakune i det jeg har af fars optegnelser. Han skrev først på løse blade og førte det derefter over i en lille "protokol". Den har jeg haft her for kort tid siden, men kan ikke finde den nu.

I bogen, men ikke i de løse blade, har han skrevet om provst Brix.

Jeg har afskrevet en episode, som far fortalte, men jeg har ikke fars egen vurdering af provsten, derimod har jeg selv bygget videre på fars beretning.

Til sidst i de løse blade skriver far en del om Århus i gamle dage, men der er ikke noget, som ikke er fortalt af andre.

Del 2.

Præstens sogn og sognets præst.

Jørgen Gad Olsen Brix, født 1850, død 1913. Sognepræst i Skjødstrup sogn 1884-1913. Provst over Øster Lisbjerg og Mols herreder.

Da min far, forlængst afdøde gårdejer Anton Laursen, Bondegården i Skjødstrup holdt op med at bestille noget, sad han tit ved sit skrivebord og læste eller skrev. Undertiden var det blot afskrift, men han fik også fortalt meget af det, han havde oplevet i sit lange liv.

Han fortæller der om en episode ved en eksamen i Segalt skole, som han vist ikke selv overværede. Men da det udviklede sig til en stor affære, fik han som sognerådsmedlem det hverv at skaffe forlig, så han fik parterne på nært hold.

Her følger hans beretning:

I Segalt skole var den dygtige lærer Sørensen lærer. Han passede sin skole og var afholdt af børn og forældre. Men i 1884 blev pastor Brix kaldet hertil som præst, og han og Sørensen var to diametralt modsatte naturer, og det skulle gå underligt til, om de ikke stødte sammen. Det gjorde de også første gang præsten holdt eksamen i Segalt skole. Præsten ville eksaminere Sørensens datter i regning, og da han blev længe ved, blev pigen nervøs og kunne ikke svare. Sørensen siger så til præsten: Det nytter ikke noget, for hun kan ikke regne. Ja, jeg må dog have lov til at eksaminere hende, siger præsten. Han fortsatte så igen en tid, og da pigen blev mere og mere nervøs, gik Sørensen og tog hende ved armen og ledede hende på plads. Herefter blev præsten meget vred, og der opstod et skændsmål mellem ham og Sørensen. Sørensen var fri og livlig i sin undervisning, og børnene var godt underviste, men han havde ingen timeplan at gå efter. Nu fik han en timeplan slået op på døren med besked om at følge den punktligt. Der blev ikke taget spor hensyn til hans ønsker og personlighed. Som man kan vide, gjorde det Sørensen umådelig ondt. Han var en mand i sin bedste alder og prøvet i skolens tjeneste. Han udtalte mange gange med bitterhed, at han var nu kun lektiehører. Fortælle for børnene måtte han ikke.

Så gik tiden til jul. Mange var ved at glemme affæren i Segalt skole - den havde nemlig vakt harme i befolkningen. Men så opskræmmedes man igen. Præsten havde nemlig i sin indberetning til skoledirektionen givet lærer Sørensen tg i karakter for sædelig vandel, hvilket gav anledning til, at provsten rettede spørgsmål til skolekommissionen om, hvad der var i vejen med Sørensens sædelige vandel, og nu fik provsten hele episoden fra eksamen i foråret med anmodning om at give Sørensen en streng irettesættelse.

Provsten blev meget pinligt berørt ved den sag. Han og Sørensen var personlige venner fra den tid, provsten var i Skjødstrup, og han satte Sørensen meget højt både som lærer og som menneske. Men Sørensen havde begået en fejl ved at tage sin datter fra præsten og lede hende på plads.

Så forsøgte provsten at ordne sagen på den måde, at han skrev til Skjødstrup sogneråd og bad dette om at give Sørensen en irettesættelse, og så var sagen ordnet på den måde. Hvis sognerådet havde kendt provstens mening med henvendelsen, var det sikkert også gået ind herpå, men det forstod det ikke på den måde og nægtede at give Sørensen irettesættelsen og enedes om at sende en mand til provsten og bede ham ordne sagen således, at Sørensen blev fri for at modtage nogen irettesættelse. Jeg blev valgt til at gå til provsten. På mit spørgsmål, om det kunne ordnes således, at Sørensen kunne blive fri for den kedelige irettesættelse, svarede provsten: Jeg sidder jo her som provst og kan ikke røre mig. Sørensen har jo begået en fejl, og jeg kan ikke gå mod loven. Under samtalen lod jeg et ord falde om, at Sørensen kunne i visse tilfælde være stiv. Nej, såmænd er han ej, sagde provsten. Sørensen og jeg har haft mange prægtige timer sammen både i Skjødstrup præstegård og i Segalt skole, og der var mange gange et eller andet, vi ikke var enige om, men var det noget, jeg satte pris på at få ført igennem, behøvede jeg blot at sige: Gør det nu for min skyld, Sørensen, og altid svarede han: Ja, så vil jeg gøre det for Deres skyld.

Samtalen endte med, at provsten sagde til mig: Vil De nu ikke gå til skolekommissionens medlemmer og bede dem om at tage anklagen tilbage. Dette lovede jeg og sagde: Jeg er overbevist om, at kommissionsmedlemmerne gerne tager anklagen tilbage, men jeg tror ikke, at præsten går ind på det. Og det slog til.

Blandt skolekommissionsmedlemmerne var min broder, Anders Laursen i Segalt, og Niels Steffensen i Skjødstrup. Dem gik jeg først til, og de ville hellere end gerne tage anklagen tilbage, men præsten ville aldeles ikke høre tale derom.

Jeg underrettede provsten om resultatet af min mission, og så gik der nogen tid igen, og så ordnede provsten sagen på den måde, at han kom og holdt visitats i Segalt skole, og da visitatsen var forbi, sagde provsten til præsten og kommissionsmedlemmerne: Ja, nu har jeg noget at tale med Sørensen om, som De ikke skal høre, og så gik de ind i Sørensens privatlejlighed, og så sagde provsten: Ja, jeg skulle jo give Dem en irettesættelse og nu har De fået den, og så talte de som gode venner om alle andre ting, som ikke angik den sag.

Præsten kom ikke til at nyde den triumf at høre på, at Sørensen fik en irettesættelse.

Efteråret efter døde Sørensen. Han var en frihedselskende mand, han kunne ikke arbejde under tvang.

Pastor Brix var ude at rejse, da Sørensen døde, og kom ikke hjem før efter begravelsen, så det blev provst Bülow, der kom til at holde ligtaalen over sin ven.

(Pastor dr. Glarman, tidligere Skjødstrup har fortalt, at han i en af embedets protokoller har læst provst Brix's egen fremstilling af begivenhederne. Desværre har jeg ikke kunnet trænge frem til, hvor den findes. Jeg ville gerne have refereret den her).

Før pastor Brix kom til Skjødstrup, havde man allerede hørt om stridigheder, han havde haft med sine menigheder i Hammelev og Enslev (ved Grenå), og det er ihvertfald rigtigt for Hammelevs vedkommende. Provst Hein, Stadsborg, tidligere Grenå, har fortalt, at misstemningen opstod, fordi præsten ville bryde en gammel skik, at konerne i byen kom med deres rulletøj til præstegårdens rulle, der stod i en af udlængerne. Jeg har også hørt eller læst (i Nedergaards store værk om præster?) om en strid om et jordstykke, som byfolkene mente var byjord, mens præsten sagde, det hørte til præstegården. Der blev retssag, som præsten vandt.

Det var heller ikke nogen anbefaling i et stærkt venstrepræget sogn som Skjødstrup, at komme som kulturminister Scavenius's protege. Det var midt i provisorietiden og Scavenius, der kunne være ret arrogant, havde yderligere gjort sig forhadet ved at svinge fra samarbejde med bondevennerne til at blive fuldblods højremand.

På forhånd var man altså skeptisk over for præsten, og Segaltsagen fik vreden til at blusse. I årenes løb ændredes dog stillingen til det bedre. I min skoletid var han ikke blot respekteret, men også vellidt. På den anden side tror jeg ikke, at følelserne var varmere hos nogen.

Når far, da han så mange år efter skrev sine erindringer, ikke kunne skjule sin bitterhed, så er det min erfaring, at denne følelse altid kom, når han fortalte om striden med lærer Sørensen. Ikke at han gjorde det ret tit, men jeg husker fra min skoletid, at der var kommet et par gæster. Det var lærer Sørensens sønner, der boede i Fredericia og kom for at besøge deres barndoms-egn og blandt andet hilse på far og mor.

For ellers var der - ihvertfald i den tid jeg husker - et gensidigt tillidsforhold mellem provsten og far, der viste sig dels i rådspørgen, dels i samarbejde, særligt, når myndighederne skulle påvirkes. Jeg husker f.eks., at de rejste til København sammen for at tale med trafikministeren om at få holdeplads gjort til station. Da boede far som gæst hos provstens bror, fabrikant Brix.

Jeg husker også, at provsten et par gange gjorde direkte tilnærmelse til far og mor. Første gang kom han med et billede, et stort olietryk efter Carl Blochs knustur med barnet. Det var så tidligt, at jeg ikke husker, at vi fik det, men det hang i den "pæne" stue i hele min barndom. Anden gang kom han med en bog til os børn. Det var en legebog med beskrivelse af mange lege både ude og inde. Den fik vi megen glæde af. En tidligere Skjødstrup-lærerinde, der havde giftet sig og lavet privatskole i Esbjerg, kom på besøg med sin mand. De så bogen, blev begejstrede for den og fik lov til at låne den. Da far langt om længe skrev for at minde om den, var den blevet væk. Men det er jo en anden historie.

Provsten førte sig med værdighed, men var ikke uvenlig. Når han kom til skolen, var vi bange for ham. Men der var vist alligevel forskel på, om han var i sit eget sogn eller udensogns. Af-døde landinspektør Gregersen har fortalt, at når provsten kom på besøg i Hornslet præstegård, blev hele børneflokket - i årenes løb blev det til tretten - sendt ind i børneværelset, men de glædede sig alligevel, for det varede aldrig længe, før provsten søgte ud til dem, og så tumlede og legede han med dem.

Han kunne også have lune. Der fortælles en historie, der kan være sand: En af de tre koner i Skjødstrup, der var på sognet⁶ og før hver højtid gik rundt med deres kurve og fik lidt madvarer, Kjesten Monste - Kirsten Mogensdatter - boede i et lille hus ved vejen op til kirken. En

⁶ D.v.s. hun fik fattighjælp.

dag så hun provsten komme ud af lågen i præstegårdens hegn og skrå over mod hendes dør. Hun skyndte sig at få bibelen ned på bordet og slog den op. "A sedde reele å løse ledt i Guds ord, hr. pastor." - "Så synes jeg, De skal vende bogen om, Kjesten."

Iøvrigt er det mit indtryk, at han sjældent gik på besøg i hjemmene. Og familien levede ret afsondret. Fruen, der var født Dorph og nær slægtning til kunstmaleren A. Dorph, så man næsten kun, når hun kørte ud sammen med provsten og selvfølgelig i kirken om søndagen. I al den tid, jeg kan huske, boede der en dame, frk. Kragh, hos dem, formentlig som paying guest. Hun var altid sammen med fru. Præstegårdens have var meget stor, en hel park. Nu er en del lagt til kirkegården. I mange år havde de en mand, Terkel, til at passe have, hest og ponyvogn. Senere afstod provsten både hest, vogn og Terkel til dr. Lemming.

Der var to børn, Johannes og Ingeborg. De gik ikke i kommuneskole. Formentlig har provsten selv undervist dem, til de kunne komme i skole i Århus.

Johannes blev student og læste så jura. I studietiden fik han lungebetændelse og døde. Da sørgede hele sognet med familien.

Datteren tog pigeskoleeksamen og gik så vist hjemme en tid. Da provsten var død, fik hun en stilling i et ministerium.

Jeg kan kun nævne to familier fra sognet som egentlige venner af familien: Proprietær Hørning og frue og datter fra Lykkesholm i Vorre og Krause Jensen og frue fra Bøgely i Åstrup. Der bliver lejlighed til at nævne dem senere.

Jeg kan ikke huske hans prædikener. Far skriver, at de "var godt udarbejdede, men for dogmatiske. Han kunne ikke holde interessen fangen, og kirkegangen blev mindre." Det er ikke helt mit indtryk. Jeg husker ikke nogen halvtom kirke. Men det var jo også skik på gårdene, at der skulle mindst een i kirke hver søndag. Kunne mand eller kone ikke, blev en af pigerne sendt.

Det var skik dengang, at mændene sad i sydsiden, konerne i nordsiden. Selv da provsten i nogle år holdt børnegudstjenester, var drenge og piger skilt på samme måde, så vi fire søskende måtte have to børnesalmebøger.

Gudstjenestens forløb var jo den gængse. Prædikerne var længere den gang end nu, men provstens var i hvert fald ikke så lange som pastor Vilhelm Gregersens i Hornslet, hvor jeg har oplevet, at en påskehøjmesse først endte kl. 12.30.

Der var ikke altergang så tit som nu, og den blev varslet i god tid forud. Ved en bestemt lejlighed overværede mor indførelsen af en kirkegangskone⁷. Denne gamle skik var jo ellers ophørt forlængst.

En søndag fik en hændelse provsten til at optræde i al sin væld: En bagerjomfru, der var fremmed i byen - vistnok fra Århus - havde fået en fin, rød hat, meget rød. Hun kendte ingen, hun kunne dele sin glæde med, og så gik hun i kirke. Desværre gik hun i sin beskedenhed langt ned i kirken, og da den opsigtsvækkende hat jo måtte synes nøje, sad alle konerne og

⁷ Introduktion efter fødsel.

drejede sig helt om for at se den. Da det havde været noget, tabte provsten tålmodigheden og gik ned og bad hende forlade kirken.

Han blev provst for Øster Lisbjerg og Mols herreders provsti og har sikkert været en god provst, myndig og fuld af initiativ, som han var. Selv den meget sparsommelige ejer af Vosnæsgård, grev Knuth, som var kirkeejer, kunne han få til at lukke pungen op. I min barndom blev der skænket en ny (tredie) klokke, og der var ingen indsamling forud, så måske var greven giver. Jeg husker, at mor var i kirke, da den højtideligt blev indviet, og kom hjem med en tryksag med salmevers og indskriften på klokken og angivelse af, hvilken tone den var stemt i.

Omkring 1908-09 blev kirkegårdsmuren sat om. Endnu kan man se en stump gammel mur mellem porten og anlæget ved præstegården. Den blev erstattet med den murede mur med cement i fugerne. Dengang syntes jeg, det var en forbedring. Nu ville jeg foretrække den gamle. Men måske var den for skrøbelig, og vejen går jo langs med den og ret dybt nede.

Provsten holdt sig helt uden for sognepolitiken, og jeg mindes ikke at have set ham i forsamlingshuset nogensinde. Men det var jo også venstreværk, bygget, da man ikke ville huse venstremænd i kroer eller skoler.

Men han var f. eks. ivrig, da der blev lavet gadebelysning med acetylen og senere, da det første vandværk blev lavet.

Jeg husker, at da afløsningssummen for tienden skulle fastsættes, forlangte provsten, at den skulle beregnes ikke blot af det fastsatte mål korn, men også af den såkaldte opgæld, som han hævdede, købmanden havde taget altid, når han modtog tiendekornet. Far protesterede og ankede til nævnet med den motivering, at når man betalte penge efter kapiteltaksten, var opgælden ikke regnet med, og betalte man korn, fik præsten heller ikke opgælden. Jeg husker, at mor rådede fra anken. Hun mente, at kun udgiften var sikker, og far tabte da også sagen.

Provsten var konservativ på alle punkter. På et punkt var det endda et særsyn. Han blev ved med at skrive gotiske bogstaver - kun person - og stednavne skrev han med latinske. Hans skrift var fast velformet og letlæselig - når man altså kunne læse gotisk. Et andet sprogligt problem optog ham meget. Han stred for bevarelsen af det jydsk "j" i bynavnet Skjødstrup, sådan som egnens udtale var. Han havde for så vidt held, for Statsbanerne indførte det. Han kunne jo ikke forudse, at banen så snart ville udspille sin rolle, og at det var postvæsenet, han skulle have taget i ed.

Det gamle patriarkalske forhold i et sogn, med præsten som topfigur passede godt til hans temperament og overbevisning. Derfor blev det svært for ham at leve med de nyskabelser, der kom i det første tiår af dette århundrede: menighedsråd og loven om brug af kirker.

Det sidste gik ham hårdest på. Far fik samlet underskrifter, så kirken kunne overlades til valgmenighedspræst Asger Højmark fire gange om året. Da det havde været i nogle år, spurgte provsten far, hvorfor han og mor ikke meldte sig i valgmenigheden. Det gjorde de kort efter. Og dermed sluttede vist provstens og fars samarbejde.

Menighedsrådet lærte provsten at leve med, da den liste, han støttede, fik flertal, og kandidaterne på den virkelig hørte til sognets bedste.

Far og gårdejer Simon Andersen, Indrupgård, gjorde et stort arbejde for at få opstillet en grundtvigsk liste og troede selv, at de kunne få flertal, d.v.s. tre af fire valgt. På et opstillingsmøde blev Simon Andersen nr. 1 og far nr. 2. Da far kom med listen, spurgte provsten, hvorfor ordenen var omvendt. Begrundelsen for hans spørgsmål kender jeg ikke, jeg ved kun, at far var så indlevet i forvisningen om, at mindre end to kunne de ikke få, og at ordenen derfor var ligegyldig. Faktisk blev listen lavet om. Og så fik de kun een valgt. Far var ked af situationen, men modtog valget.

På den anden liste valgtes de før nævnte E. Hørning og Krause Jensen samt lærerinde frk. Boeskov.

Far skriver ikke meget om arbejdet i rådet, kun at han ofte fik støtte af Hørning, når han gik mod provstens forslag.

Da den første periode var udløbet, var far og mor kommet i valgmenigheden, og far syntes derfor ikke, at han ville gå i spidsen for at få opstillet en ny liste. Det endte med, at der slet ikke kom nogen grundtvigsk liste. På den anden side havde lærer Kjeldsen påtaget sig, at stillerne godkendte, at hvis der ingen modliste kom, måtte den trækkes tilbage. Altså kom der ingen lister, og der blev ikke valgt noget råd. Og så havde provsten det, som han helst ville.

Der var folk, der spurgte ham, hvad man skulle gøre, hvis han gik af før næste valg, men provsten lovede, at han nok skulle holde ud så længe.

Det løfte holdt han ikke. Han fik nyrebetændelse og døde.

Skal man karakterisere ham nu, så længe efter, synes jeg, resultatet bliver positivt. Til den gode side tæller initiativ, flid og pligtfølelse. Og venlighed, når det ikke stred mod hans værdighed at vise den.

På debetsiden selvrådighed, grænsende herskesyge. Og så en konservatisme som man næppe kan gøre sig begreb om.

Biografiske noter

Simon Andersen, Indrupgård.

Han havde siden de unge år arbejdet i folkeoplysningen og politik. Dr. Glarman har fundet optegnelser i skoleprotokollen, at de to ungarle Simon Andersen og Anton Laursen omkring 1870 fik skolestuen overladt til "sangøvelser". Det har ikke været flerstemmig sang, men blot indøvelse af melodier til forhåndenværende sangbøger (der var allerede mange på markedet). Simon Andersen opnåede en enkelt gang i sine unge dage valg til Folketinget i Frederikshavnkredsen.

Jeg formoder at han har været medvirkende, da man fik bygget forsamlingshuset i Skjødstrup i 1893. Anledningen var, at kromanden i Løgten ikke ville have venstremøder.

I min barndom var samarbejdet mellem Simon Andersen og far næppe så intimt som før. Der var absolut ikke uvenskab, men de var kommet i hver sin fløj af Venstre. Simon Andersen gik med Reformpartiet. Far med de moderate. Afstanden gjorde det også svært at holde kontakt den gang, før cykler og telefoner blev hver mands eje. Der var 5 km at gå eller køre mellem de to gårde.

Jeg husker ham som en rolig og venlig mand.

Laura Boeskov, lærerinde i Skjødstrup fra ca. 1900.

Hun hed frk. Jensen, da hun kom, men tog navneforandring.

Hun har nok følt sig noget hjemløs i de første år. Hun kom fra indremissionsmiljø, og der var kun enkelte missionsfolk i Skjødstrup, og de havde kun ringe indflydelse. I al stilfærdighed blev hun afholdt på skolen og også uden for denne. Man regnede hende også for at have mod til at sige provsten imod.

Bülow, sognepræst i Skjødstrup i 3 år og derefter i Hjortshøj-Egå og i nogle år provst.

Min mor, der var vokset op i Egå og havde været veninde med provstens døtre, skriver om ham: Sidst men ikke mindst vil provst Bülow blive mindet med tak af mig. Han sluttede sig nærmest til Indre Mission, men var forstående over for grundtvigsk retning og så glad for sin grundtvigsk prægede menighed i Egå og gjorde så meget for den. Jeg er også glad for, at mine forældre ikke gik med til at løse sognebånd til valgmenigheden på det tidspunkt. Efter min mening blev der begået uret mod provst Bülow.

Erasmus Hørning, proprietær, Lykkesholm, Vorre.

Han kom til egnen udefra, var præstesøn fra Borum. Også farfaderen og oldefaderen var præster. Det forklarer fornavnet.

Sammen med fru og en datter, der var vokset op i min barndom, levede de meget stilfærdigt. De dyrkede næppe anden selskabelighed end provstefamilien. Men de var på ingen måde "store på det". De var ivrige kirkegængere, men kom ikke til foredragsmøder. Far beskrev ham som meget retsindig og en rank personlighed.

Krause Jensen, Søren og Marie, f. Poulsen, Bøgely, Åstrup.

Gården var lidt større end de fleste bøndergårde, og de var mere velstående end de fleste, førte større hus, men var iøvrigt ganske usnobbede.

Da børnene kom i skolealderen fik forældrene samlet en lille kreds - vist tre familier - der ansatte en lærerinde, der boede på Bøgely.

Søren Krause var en meget smuk mand, både af ansigt og skikkelse. Han havde et lyst sind, var venlig og hjælpsom. Selv om han ikke var fast deltager, kunne han dukke op i gymnastikforeningen og stille sig nederst i rækken, skønt høj nok til at være fløjmand.

Han var næppe mere religiøs end folk er flest, men absolut velegnet til at være medlem af menighedsrådet. Han var også sognerådsformand i en årrække.

Fru Marie Krause Jensen, der kom fra en stor gård i Åby ved Århus, havde interesser i mange retninger, ikke mindst skønlitteratur. Udover sognets læsekreds, som hun var fast medlem af, købte hun mange bøger og fulgte med i ny litteratur. Jeg har set den første ottebindsudgave af Pontoppidans Lykke Per i hendes reel. Som kammerat med den ældste søn, Pauli, flyveren, kom jeg i hjemmet i nogle år og nød dets harmoni og livsglæde og alligevel alvor.

Kjeldsen, lærer og kirkesanger i Skjødstrup.

Som lærer lidt tør, men velfunderet i alle fag, venlig og retfærdig, men ikke hjertelig. Den første time hver skoledag var helliget religion, skiftevis katekismus og bibelhistorie, og efter overhøring fyldte han resten af timen med at udlægge en eller anden tekst. Som regel gik det hen over hovedet på os. Kun når han talte om den første trosartikel, blev det til et foredrag om astronomi, der åbenbart havde hans store interesse. Så kunne han holde os vågne. Der er næppe tvivl om, at havde han haft lov til at tage flere fag på skemaet, havde han også haft viden og lyst til at lære fra sig.

Over for provst Brix, hans myndige foresatte i skole og kirke, virkede han nærmest underdanig.

Mine forældre, **Anton og Mette Laursen**, Bondegården, Skjødstrup.

Far var næsten 14 år ældre end mor og var enkemand, da de blev gift. Man mærkede ikke den aldersforskel, men da jeg var den yngste i det andet kuld børn, var far en halvgammel mand, da jeg begyndte at skønne. Han var stadig med i det meste af det foreningsarbejde, der foregik i sognet. Men det er mit indtryk, at han i sine yngre dage var stærkt med i udensogns arbejde: politik og landboforening. (Han har skrevet om, da højremændene blev stemt ud af bestyrelsen for denne). Når han ikke hævdede sig mere politisk, skønt lysten nok ikke har manglet, lå det nok i, at han var en dårlig taler. Og måske også i, at familiens økonomi var anstrengt gennem hele min barndom. Det er gået op for mig, at de havde tabt penge på en kautionforpligtelse, men karakteristisk for dem begge, har jeg aldrig hørt nogen sum nævne.

Men han var med i ledelsen af forsamlingshus, læsekreds, foredragsforening og skyttekreds, og da de unge ville lave en gymnastikforening, kom de til ham, skønt han var for gammel til at blive aktiv.

Han havde en god sangstemme, og vi sang meget hjemme, hvor han så ellers havde lært melodierne, for han kunne ikke spille. Han ville også gerne læse op, både hjemme og i en mindre kreds i forsamlingshuset.

Min mor, Mette Laursen, var datter af gårdejer og sognefoged Peder Villadsen, Egå. Som ung var hun en sommer på Testrup højskole og talte altid med megen hengivenhed om lærerne

der, mest forstanderen, dr. Jens Nørregaard og medforstanderen Christoffer Bogøe. Den sidste har haft lettest ved at få kontakt med eleverne, Nørregaard var den mest aristokratiske af de gamle højskolefolk. At han også var højremand, tilgav man ham.

Mor levede hele sit liv på de impulser, hun havde fået på Testrup. Med sin gode forstand og lydhørighed for, hvad der var ægte, var hun nok en bedre psykolog end far. Hun var dygtig i sit hus og en god madmoder. Hun levede fuldt op til det ansvar, gårdmandskonerne havde i gamle dage, også over for dem, der kun havde løsere tilknytning til gården.

Hun var meget gæstfri, husede foredragsholdere og folketingskandidater. Og holdt åbent hus for den skare af unge, som, mens vi børn voksede til, flokkedes næsten hver sommersøndag. Eller for skolekammerater, dels når mine søskende havde været på højskole, dels da jeg selv kom i realskole og senere i gymnasiet.

Hun delte fars interesse for bøger, men overlod det mest til ham at læse højt, mens hun og pigerne sad med deres håndarbejder.

Appendix

Anton Laursen blev ifølge kirkebogen født i Worre den 9. februar 1847 og døbt den 4. marts, hvor moderen blev begravet.

Den 24. oktober 1871 blev han gift med **Sörine Kirstine Andersen** fra Ommestrup i Mørke sogn. De fik børnene:

Anthön Marius Sörinus Laursen, født den 2. maj 1875. Han blev kaldt Marinus og boede nogle år i Argentina, før han vendte hjem til Danmark og bosatte sig i Aalborg.

Anna Laura Elisabeth Laursen, født den 25. juni 1877 og død ½ år senere den 10. december 1877.

Sörine døde den 25. juli 1877, formentlig af barselsfeber efter fødselen af Anna.

Anton giftede sig derefter den 3. april 1884 med **Mette Pedersdatter Villadsen** fra Egå. De fik sammen børnene:

Signe Kirstine Laursen (1885 - 1967). Hun blev færdig som lærer fra Gedved seminarium 1915. Efter nogle år i Gredsted blev hun ansat som lærerinde ved Sct. Severinsskolen i Haderslev. Resten af sin levetid boede hun herefter i Haderslev⁸. Ugift.

Laurids Holger Laursen (1886 - 1974). Han overtog Bondegården efter sin far. Senere overtog kommunen gården, som nu er fjernet og jorden bortforpagtet.

Petrine Marie Bondegaard Laursen (1888 - 1919)

Peder (Per) Martin Bondegaard Laursen (1891-1979). Han blev senere praktiserende læge i Grenå, og han renskrev og videregav faderens erindringer.

Som medlem af sognerådet gennemførte Anton Laursen **folketællingen 1880** for Skødstrup. Hans skrift var sirlig og meget tydelig. Han noterede sig her følgende om familien:

Bondegården i Skødstrup:

Anton Laursen	M	32	enkemand	Her i sognet	husfader og gårdejer
Anton Marius Sørenus Laursen	M	4	ugift	do	hans søn
Ane Marie Lauridsdatter	K	65	enke	do	husfaderens plejemoder
Sara Laursen	K	49	ugift	do	hans søster, tj. pige
Jens Just Andersen	M	24	ugift	Mørke	hans svoger, tj. karl
Kristien Johannesen	K	---	ugift	Hjortshøj	tj. pige

Anton Laursen døde den 27. oktober 1935 og Mette døde den 11. april 1941. Begge blev begravet i Skødstrup.

Jan Løve Østerbye/12. juni 1999

⁸ Bodil Sølling f. Thomsen besøgte hende i Haderslev i 1943.